Toimenpidealoite TPA 151/2022 vp

Heikki Vestman kok ym.

Toimenpidealoite Viron mallin kaltaisesta väliaikaisesta kansallisesta sähkön kattohinnasta

Eduskunnalle

Suomalaisilla kotitalouksilla ja yrityksillä on hätä kohtuuttomasti nousseen sähkön hinnan vuoksi. Sähkökriisi uhkaa romuttaa suomalaisten yksityistalouden ja ylläpitää inflaatiota. Suomen aluehinta kuului marraskuussa Nordpoolin sähköpörssin maiden korkeimpiin. Sähkön pörssihinta oli marraskuussa 7-kertainen kahden vuoden takaiseen ja yli kaksinkertainen vuoden takaiseen verrattuna. Joulukuun 14. päivä sähkö maksoi korkeimmillaan lähes 60 senttiä kilowattitunnilta.

Sähkön markkinahinta ei heijasta enää Suomen sähköntuotannon kustannuksia: Valtaosa Suomen sähköntuotannosta kustantaa yhtä paljon kuin vuosi tai kaksi vuotta sitten. Venäjän hyökkäyssota ei ole nostanut mitenkään tuuli-, vesi- ja ydinvoiman tuotantokustannuksia. Myöskään kaikkien polttoaineiden ja näitä käyttävien tuotantolaitosten kustannukset eivät ole nousseet sodan myötä samalla tavalla kuin kaasun kustannukset. Sähköntuottajat saavat näin sähkön markkinahinnan nousun johdosta merkittäviä voittoja.

Kokoomus on esittänyt syyskuussa laajan toimenpidepaketin, jolla suomalaisten sähkön hintaa saadaan alennettua ja riittävyyttä turvattua tulevana talvena. Kokoomus on vaatinut sähkön tukkumarkkinoille nykyistä matalampaa hintakattoa sekä sähkön ja kaasun hinnan irtikytkentää EU:n sähkömarkkinoilla. Kokoomus on esittänyt lisäksi sähkömarkkinamallin hinnanmuodostuksen uudistamista siten, ettei kallein sähköntuotantomuoto enää määritä yksin kaiken sähkön hintaa. Kokoomuksen hintamallin on arvioitu laskevan sähkön huippuhintoja Euroopassa alle puoleen nykyisestä.

Kokoomus on lisäksi esittänyt toimivat keinot sähköpulan välttämiseksi ja kulutuksen tasaamiseksi huippukulutustuntien ulkopuolelle. Kokoomus ottaisi käyttöön sähkölämmitteisten talojen sähkömittareiden lämmityksen ja lämminvesivaraajien etäohjausmahdollisuuden, jolla suurta tehokuormaa voitaisiin tasata. Lisäksi Kokoomus ottaisi käyttöön huutokauppamekanismilla toimivat kompensaatiot pk-yrityksille, jos ne siirtävät sähkön kulutustaan kulutushuippujen ulkopuolelle.

Hintakaton säätäminen sähkön tukkumarkkinoille EU:ssa ja EU:n sähkömarkkinamallin muuttaminen edellyttävät hallitukselta osaavaa ja määrätietoista vaikuttamista EU:ssa. Komissio on kertonut julkaisevansa esityksensä sähkömarkkinamallin muuttamiseksi vuoden 2023 alussa. Ennakkovaikuttamisen aika on nyt. Hallituksen pitää keskittyä Suomen ja suomalaisten edunvalvontaan ja ratkaisujen tekemiseen suomalaisten tilanteen helpottamiseksi.

Valmis
5.0

Tärkeiden EU:n laajuisten toimien lisäksi sähkön hinnanmuodostukseen voidaan vaikuttaa myös kansallisilla toimilla. Osa EU-maista on ottanut käyttöön kansallisia sähkön kattohintamalleja, joilla säännellään sähkönkäyttäjien, kuluttajien ja yritysten maksettavaksi tulevaa sähkön vähittäishintaa.

EU:n sähkömarkkinadirektiivi 2009/72/EY mahdollistaa jäsenvaltioille ottaa tarvittaessa käyttöön niin sanottuja julkisen palvelun velvoitteita sähköyhtiöille. Direktiivin mukaan kotitalousasiakkaiden ja jäsenvaltioiden harkinnan mukaan myös pienten yritysten olisi voitava nauttia julkisen palvelun takeista, erityisesti kohtuullisten sähkön hintojen suhteen, koska se edistää oikeudenmukaisuutta, kilpailua ja epäsuorasti työllisyyttä.

Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kaikilla kotitalousasiakkailla ja jäsenvaltioiden harkinnan mukaan myös yrityksillä, joiden palveluksessa on vähemmän kuin 50 työntekijää ja jonka vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 10 miljoonaa euroa, on oikeus saada yleispalvelua eli määrätyn laatuisia sähköntoimituksia niiden alueella kohtuullisin, helposti ja selkeästi verrattavin, avoimin ja syrjimättömin hinnoin.

Julkisen palvelun velvoite perustuu siihen tosiasiaan, että sähkö on kotitalouksille ja yrityksille välttämättömyyshyödyke, jota on saatava kohtuulliseen hintaan. Toisin kuin joskus väitetään, EU siten sallii sähköenergian hinnan kansallisen sääntelyn.

Viro on tunnettu vapaan markkinatalouden mallimaana. Viro on kuitenkin sähkökriisin vuoksi päättänyt säätää julkisen palvelun velvoitteen sähköyhtiöille, jotta virolaiset kotitaloudet ja yritykset selviävät kohonneista sähkön hinnoista.

Viron sähkömarkkinalain muutoksella säädettiin syksyllä 2022 sähkön yleispalvelusta. Sähkön yleispalvelu on hintakattomalli, jossa sähkön hinnan sääntelyn tekee Kilpailuvirasto. Valtionyhtiö Eesti Energia on velvoitettu myymään sähköä virolaisille kotitalouksille, pk-sektorin yrityksille ja kaikille sähkönmyyjille. Kotitalouksilla on mahdollisuus ostaa sähköä yleispalvelun kattohinnalla 30.4.2026 asti ja yrityksillä vuoden 2023 loppuun asti.

Yleispalvelumallin mukainen velvoite myydä sähköä Kilpailuviraston sääntelemällä kattohinnalla sähkönmyyjille koskee sähköntuottajaa, jonka tuotantolaitoksen nettokapasiteetti on vähintään 150 MW. Laissa säädetään yleispalvelusähkön tuottajahinnan hinnoitteluperiaatteet. Kilpailuvirasto päättää yleispalvelun tuottajahinnasta neuvoteltuaan siitä sähköntuottajien kanssa. Hintaa määrittäessään Kilpailuviraston on otettava huomioon sähkön tuotantokustannukset ja sähköntuottajan kohtuullinen tuotto. Sähkönmyyjä voi lisätä hintaan myyntikulut.

Yleispalvelussa tuottajahintaan sisältyvät esimerkiksi öljyliuskeen hinta (Eesti Energian sähköntuotantomuoto), päästöoikeudet, työvoimakustannukset sekä korjauskustannukset. Tuottajahintaan lisätään kohtuulliset sähkömyyjän palvelun tarjoamiseen liittyvät kustannukset, kohtuullinen liikevoitto ja arvonlisävero. Näin määrittyy yleispalvelun lopullinen hinta asiakkaalle. Eri sähkönmyyjillä loppuhinnat voivat olla eritasoisia.

Yleispalvelu on tarkoitettu kotitalouksien lisäksi myös pk-sektorin yrityksille, ammatinharjoittajille, säätiöille ja järjestöille. Lailla pyritään estämään yritysten kilpailukyvyn heikkeneminen ja

toiminnan lopettaminen. Yleispalvelua voivat käyttää kaikki yritykset, jotka työllistävät alle 50 henkilöä ja joiden vuosiliikevaihto tai vuositase on enintään 10 miljoonaa euroa. Lisäksi ammatinharjoittajat, säätiöt ja järjestöt, jotka kuluttavat energiaa enintään yhden gigawattitunnin vuodessa, ovat yleispalvelun piirissä.

Viron Kilpailuvirasto päivittää sähköntuottajan kattohintaa säännöllisesti tuotantoyrityksen toteutuneiden tuotantokustannusten mukaisesti. Jos yritys tekee määriteltyä kohtuullista tuottoa parempaa tulosta, yleispalvelun hintaa lasketaan.

Yleispalvelun hinta on nyt noin 19 senttiä kilowattitunnilta. On syytä huomata, että sen hinta on määritetty öljyliuskeella tuotetun sähkön tuotantokustannusten mukaan, joten sen hintaa nostaa esimerkiksi päästöoikeuden hinta. Viron valtio kompensoi kotitalouksen sähkölaskun hintaa lisäksi 5 sentillä kilowattitunnilta.

Vaikka Virossa on voimassa säännelty sähkön yleispalvelu, kotitaloudet ja yritykset voivat silti halutessaan valita pörssisähkösopimuksen tai muun sähkön myyjän tarjoaman sähkön hinnoittelutavan. Kaikki kotitaloudet eivät ole siirtyneet yleispalvelun piiriin. Lisäksi suuret yritykset ovat yleispalvelun ulkopuolella. Viron sähkön tukkumarkkinat toimivat osana Nordpoolia ja EU:n sähkömarkkinaa kuten aiemmin. Sähkön hinnan kansallinen sääntely ei ole rajoittanut rajat ylittävää sähkökauppaa. Viro tuo ja vie sähköä sekä Suomen että muiden Baltian maiden suuntaan.

Suomessa hallitus ei ole ryhtynyt toimiin sähköyhtiöiden julkisen palvelun velvoitteiden vahvistamiseksi ja väliaikaisen kansallisen sähkön kattohinnan säätämiseksi. Sähkömarkkinalaissa on säädetty sähkön toimitusvelvollisuudesta. Säännöksen mukaan sähkönmyyjä, jolla on jakeluverkon alueella huomattava markkinavoima, on velvollinen tarjoamaan sähköä loppukäyttäjälle kohtuulliseen hintaan. Kohtuullista hintaa ei ole laissa tarkemmin määritelty eikä siitä ole valvovan Energiaviraston ajantasaista päätöskäytäntöä. Säännös ei näytä joka tapauksessa mahdollistavan keskitettyä sähkön hintakaton määrittämistä vähittäismarkkinoille.

Kattohinnan sijaan Suomessa hallituksen esitysluonnoksessa sähkömarkkinoiden ja fossiilisten polttoaineiden alan väliaikaisista voittoveroista esitetään sähköä tuottaville ja myyville yrityksille säädettäväksi väliaikainen ylimääräisen voiton vero vuodelle 2023. Windfall-veron suuruus olisi 33 prosenttia yrityksen sähköliiketoiminnan tuloksesta siltä osin kuin se ylittää sähköliiketoimintaan sitoutuneen oman pääoman määrälle lasketun viiden prosentin tuoton. Esityksen tavoitteena on leikata sähkön hinnan noususta aiheutuneita sähköalan yritysten kasvaneita voittoja väliaikaisella verolla valtiolle. Se perustuu EU:n sähkömarkkinoiden hätätila-asetukseen, jossa säädetään 180 euron kattohinnasta inframarginaalisilla tuotantomuodoilla tuotetulle megawattitunnille.

Hallituksen esittämä Windfall-vero ei kuitenkaan laske sähkön hintaa. On silmiin pistävällä tavalla ongelmallista, ettei hallituksen esitysluonnoksessa ole arvioitu mitenkään muiden maiden ratkaisuja sähkökriisin vastaamiseksi. Vallitsevassa sähkömarkkinoiden tilanteessa olisi huomattavasti perustellumpaa alentaa suoraan sähkön hintaa.

Suomessa olisi mahdollista säätää Viron mallin kaltaisesta sähkön yleispalvelusta ja sen säännellystä tuottajahinnasta eli väliaikaisesta hintakatosta. Suomessa sähköntuottajan kustannuksiin ja

tuottoon sekä myyntivelvoitteeseen perustuva hintakattosääntely tuottaisi todennäköisesti matalamman hinnan kuin Virossa, koska valtaosa Suomen sähköntuotannosta on Viron öljyliuskesähköä edullisempaa sähkön ja lämmön yhteistuotannon ollessa lähtökohtaisesti hintavin tuotantomuoto. Sähköyhtiöiden ei tarvitsisi myydä sähköä tappiollisesti.

Viron mallin kaltainen vähittäismarkkinan kattohinta turvaisi poikkeuksellisessa markkinatilanteessa kohtuullisen sähkön hinnan ja laskisi tehokkaalla ja vaikuttavalla tavalla kuluttajien ja pk-yritysten sähkölaskusta aiheutuvaa taakkaa. Tämä olisi myös todennäköisesti kustannustehokasta julkisen talouden näkökulmasta. Yleispalvelun kattohinnalla kulutettavan sähkön määrää voitaisiin joutua kiintiöimään.

Hallituksen tulee vastata mallin tarkemmasta valmistelusta Suomen vähittäismarkkinoille sopivaksi.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

> *että hallitus ryhtyy välittömiin toimenpiteisiin väliaikaisen kansallisen sähkön kattohinnan säätämiseksi kuluttajien ja pk-yritysten suojaamiseksi sähkön hinnan nousulta Viron mallin kaltaisesti.*

Helsingissä 15.12.2022

Heikki Vestman kok
Pia Kauma kok
Matias Marttinen kok
Elina Valtonen kok
Ville Kaunisto kok
Anne-Mari Virolainen kok
Pihla Keto-Huovinen kok
Kalle Jokinen kok
Sinuhe Wallinheimo kok
Arto Satonen kok
Mia Laiho kok
Sari Multala kok
Heikki Autto kok
Pauli Kiuru kok
Markku Eestilä kok
Jari Kinnunen kok
Ville Valkonen kok
Sari Sarkomaa kok